

sladek, sladiti. O oblikah teshko in teshkuft pa ni, da bi govorili, ko Kastelic, kakor je Zavadlal opomnil sam, zamenjava sh in fh (l. c. str. 4).

Niso se mogle zaradi prostora priobčiti vse opazke, katere smo zabeležili čitajoč razpravo Zavadlalovo. A uredništvo je obljubilo, da jih priobči takoj v 1. številu prihodnjega letnika in tako pokaže zanimanje za gimnazije, na katerih se rodé taki proizvodi.

Iz dosedanje razprave prof. Zavadlala se jasno kaže, da so v Kastelčevem jeziku sledovi gorenjščine jako skromni, kar je čisto naravno, a dolenski vpliv nadkriljuje celó notranjskega, to pa ne samo vzpričo tega, ker je bil tedanji književni jezik izvečine dolenski, ampak morda tudi zatgadelj, ker je Kastelic delj časa bival v dolenskem Novem Mestu, dočim je morebiti domači kraj

notranjski zapustil še za mladih let. Sicer pa to in še kako drugo vprašanje, ki se dostaje Kastelčevega jezika, gotovo reši povoljno, kolikor je možno, gospod prof. Zavadlal sam, ki obeta, da hoče nadaljevati svoje študije o »Bratovskih Bvqvicah« s sintaktičkim in leksikalnim delom, in jih celo raztegniti na »Navuk Chriftianski« in »Nebeshki zyl«. To delo bode obilen donesek k ogromnemu materijalu, katerega treba za bodočo ponosno zgradbo historijske slovnice slovenske. Da je g. prof. Zavadlal skoro dovrši, prav iz srca želimo.

Dal Bog, da bi mogli o priliki ocenjevati več spisov, izešlih iz slovenskih gimnazij! Taki spisi so najlepša znamenja, da gimnazijski profesorji krepko delujejo za vzvišene namene slovenskih gimnazij.

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

»**Od pluga do krone.**« Zgodovinski roman iz minulega stoletja. Preprostemu narodu spisal Jakob Bedenek. V Ljubljani 1891. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 8°. Str. 270. Cena nevez. 1 gld. 50 kr., vez. 2 gld. — Ni še davno, ko se je oziral urednik tega lista po najnovejšem našem slovstvu z nekako žalostjo, ker se ne more ponašati z nobenim večjim delom. Če tudi je budil prav tedaj upanje in pogum, vendar se menda ni nadejal, da izide prav kmalu precejšno leposlovno delo, vrhu tega še pisano v dobrem duhu, z ljubeznijo in z navdušenostjo za vzore našega naroda. — Toda ne smemo izreči rabsodbe poprej, nego smo delo tudi pregledali in dobro premislili. Blagovoljni čitatelj pa naj si ob kratkem z nami vred predoči vsebino te knjige, da more potem umeti našo oceno.

Vsebina knjige je — življenje in delovanje slavnega našega rojaka — čitateljem tega lista znanega — Jurija barona Vege. Povest se začne s koncem l. 1763.

Kot devetletnega dečka spoznamo v romanu Vehovčevega Jurčeta, ko lovi doma na Zagorici pri Moravčah tiče in počenja razne otroške reči. Ker kaže lepe zmožnosti, dá ga oče zaradi prigovarjanja kapelanovega v šolo k jezuitom v Ljubljano. Uči se pridno, a umrje mu kmalu oče. Jurij bi moral pustiti šole, pa usmilijo se ga jezuiti in ga vsprejmejo brezplačno v konvikt. V šolah izkuša marsikaj, kar je važno za poznejše njegovo življenje. Brat Jurijeve gospodinje, bivši šestošolec in potem vojak, razkladal je dijakom vojaško življenje in dražil njih mlado domišljijo, v jezuitovskem konviktu pa ima Veho razne tovariše iz meščanskih in plemiških hiš. Nekateri ga imajo radi, drugi pa mu zavidajo njegove zmožnosti in uspehe.

Po dovršenih šolah je želja materina, da vstopi sin v bogoslovje, vendar ga ne sili v ta stan. Ker je pa mati bolehná, izroči posestvo starejši svoji hčeri Miciki, mlajšima izgovori primerno doto. Micika se omoži, pa ne srečno, a Jurij dobi službo »cesarskega inženjerja pri brodarstvu ob Savi in Dravi z letno plačo 600 gld. dunajske veljave.«

Inženier Jurij Veho se naseli v Ljubljani. Največ se trudi, da bi usušil močvirje in uravnal Ljubljani. Rodi se mu misel, da bi napravil kanal za Gradom ter tako pospešil vodi odtok. Občinstvo maje neverno z glavami, vlada ljubljanska ravna mlačno in dvomi. le malo jih osrčuje Veho in mu zaupa: med temi je slavni jezuit Gruber. (Po njem je ime: »Gruberjev kanal«). Mnogi zavidneži pa ga celo obirajo in sumničijo pri vladi, kar mu dene silno težko.

Ob tem času se seznanj Veho v Krakovem z lepo Anico Selanovo, kamor hodi na hrano. Obljubita si zakon. To pa ni všeč Petelinovemu Janezu iz Podpeči, kateri hoče prvi imeti pravico do Anice; iz tega se porodi med njima tekmovanje in resno nasprotovanje. Vse kaže, da zmore Veho, a naglo se stvar zasuče. Nekega večera se vname hiša, kjer je stanoval Veho. Zgorel bi bil, da ga ni rešil Petelinov Janez zaradi prošnje Anice; toda rešil ga je za visoko ceno — za Aničino roko. V skrbi in strahu je Anica obljubovala vse, tudi, da vzame Janeza, samo da reši Veho. Več tednov leži potem Veho bolan pri Selanovih, in streže mu sestra Polonica, ki je takoj prišla v Ljubljano na Aničino željo. Tudi Petelinov Janez boleha po tistem naporu. Ko se zopet snidejo vsi pri Selanu, tedaj je Anica v hudih težavah; mrzlo se véde proti Veho, dasi ga ima rada. Veho zapazi to takoj, pa razlogov ne pozna in jih tudi ne preiskuje, ker ima mnogo dela. Med tem pa se seznanj njegova sestra Polonica, ki je še ostala pri Selanovih, da se nauči kuhati, z bratovim sošolcem Ferdinandom Živkovičem, gozdarskim pristavom v Slavoniji, ki je uprav na strokovnem potovanju po Kranjskem. Urno napravita zaroko in vse obeta srečen konec: kar pride vmes cigan Janoš, Ferdinandov logarski tovariš, tekmeč in smrtni sovražnik. Janoš ovadi Polonico za čarovnico, in ker so mu okoliščine ugodne — huda toča in nekaj čarovniških zelišč, katere so po ciganovi skrbi prišle v Poloničino sobo — skoro obsodijo dekle in tudi Ferdinanda ž njo, ker jo prekrepeko zagovarja. V poslednjem trenotku se rešita oha izpod Tranče s pomočjo mestnega sodnika in pobegneta v Slavonijo. Cigan Janoš gre za njima, napade s Turki oha na savskem bregu ter odpelje v Beligrad. V čolnu se spreta s Ferdinandom, cigan ga zabode in vrže v Savo. Polonico pripeljejo na srbsko stran, kjer jo rešijo trgovci. Veho je sicer zvedel od sodnika, da sta pobegnila, več pa se ni briga za sestro. Ljubljanskega življenja se je bil naveličal, zato sprejme z veseljem vabilo svojega prijatelja, grofa Barbota, naj pride k topničarjem. Nekoliko se boji slovesa od Anice; ko pa vidi, da je hladno sprejela to novico, dá ji slovo za vselej in odrine k vojakom. Tukaj izpremeni ime »Veha« v »Vega«. Izkušnje napravi izvrstno in kmalu je podporočnik in profesor matematike na topničarski šoli, kjer izda l. 1782 I. del svojih matematičnih predavanj.

Po Vegovem odhodu se Anica omoži. Kaj lepa je svatovščina pri Selanovih; toda Janez ne uživa dolgo te sreče, ker utone z nevesto vred v Ljubljani drugi večer po poroki ob

ponočem viharju. Vega pa dá na svetlo isto leto (1784.) II. del svojih predavanj, katera proizročé v Ljubljani mnogo govorice.

Za domačo hišo se Vega ne meni, tudi domači ne zanj. Ker ne zna mladi Vehovec dobro gospodariti, zabrede v dolgove.

Vega živi pri vojakihi le za svoj poklic. L. 1787. je imenovan za stotnika pri bombardirjih in prav to leto izdá »Praktični navod, kako treba metati bombe«; leto pozneje pa »III. del matematiških predavanj«. Kar se vname turška vojska. Kmalu je Lavdon pred Belim Gradom in Vega meče bombe na mesto. Na dan zmage 8. oktobra 1789. je Vega povišan za majorja. Srbi v Belem Gradu napravijo na čast Lavdonu in njegovim častnikom v hiši županovi sijajen obed, pri katerem spozna Vega svojo sestro Polonico: imeli so jo za svojo. Vegov prijatelj, nadporočnik Pauer, se zaroči s Polonico in jo odpelje s seboj na Dunaj. Lavdon gre s celo vojsko na Moravsko, kjer je žugal Prus z vojsko.

Med tem je bil mladi Vehovec vse zavozil in — utonil v Trstu. Posestvo je kupil sosed in pustil vdovo v hiši. Cesar Jožef II. umre 20. februarja, Lavdon pa 14. junija leta 1790. Naši sklenejo mir s Prusi 27. julija 1790. in s Turki 4. aprila 1791. Novi cesar Leopold II. umre že 1. marca l. 1792. Cesar Franc II. (I.) se mora bojevati s francosko prekucijo. V teh bojih pa skazuje major Vega sijajno svojo vednost in zmožnost. Zasluži si viteški križec reda Marije Terezije l. 1796. in kmalu potem baronstvo l. 1800. Imenujejo ga tudi za podpolkovnika. Res je zaslužil Vega še več priznanja, vendar ne hrepeni po višji časti, živi mirno in srečno. Nenadoma pa se prikaže cigan Janoš, ki je bil med tem priženil se na mlin pri Dunaju, in vrže zaradi 500 gld. Vego v Donavo. Tu ga dobé drugi dan ribiči. — Tako slika naš roman v 19 poglavjih Vegovo življenje.

G. pisatelj imenuje svoje delo: »zgodovinski roman«, ker je junak njegov Jurij Vega zgodovinska oseba, in se tudi razvoj opira na zgodovinske dogodke. S tem pa ni rečeno, da je vse zgodovinsko, kar pripoveduje pisatelj, zakaj kot pesnik je sloboden, da ustvarja in popisuje dogodke tudi po domišljiji. Kaj je roman, to pač ni še popolnoma določeno, ker do sedaj še ni opredelbe, ki bi se prilegala vsem pojavom te vrste. Vendar pa ne moremo pogrešati nekaterih znakov v povestih tega imena. Navadno stavijo roman med epos in dramo in zato pridevajo tudi romanu svojstva, ki se nahajajo v onih dveh, seveda le razmerno. Vsak roman ima svojega junaka (junakinjo). Junak naš je baron Jurij Vega. Razvija se roman s tem, da junak teži za vzorom. a stavijo se mu ovire in žugajo mu spletke: junak jih mora razdreti in premagati ali pa pasti v boju za vzorom. — Kaj je vzor našemu Vegi? Na koncu romana (str. 256 sl.) pravi nam Vega sam: »Ne služim sebi na ljubo, temveč domovini in ta mi je Avstrija . . . Kar sem storil, storil sem na korist domovini, ne za denar, ne za slavo, ne za visoke službe . . . Da bi videl domovino srečno, slavno

in mogočno ... to jedino me je vodilo pri vseh delih in ljubezen do stvari, do vednosti same.« — Vega je res junaško delal za ta svoj vzor, ni se strašil nobenega truda, pa tudi zmagoval je srečno vse ovire. Teh ovir mu razven ljubljanskih zavidljivcev — niso delali toliko sovražni ljudje, kolikor žalostne razmere aristokratskega zastaranega birokratizma v Avstriji. Vega je padel v krepkem delovanju, zadet od sovražne roke, vendar ne zaradi svojega vzora, ampak zaradi ciganove lakomnosti. — Tako je konec bolj slučajen nego dosleden gledé na razvoj. Tudi ni prav jasno, zakaj se Vega tako malo briga za Polonico, ki je po krivem zatožena. Razmera Vegova do Selanove Anice in do Petelinovega Janeza pa je naslikana spretno. Res je ta Anica nenavadna ženska, vendar je dobro narisana. Le konec njene svatovščine je prestrašan in ni dovolj utemeljen. Jednako niso dogodki v domači Vehovčevi hiši v Zagorici skoro v nobeni zvezi z Jurijem Vego.

To so nekateri nedostatki v potrebni tehniki romanovi.

Kaj naj rečemo, ozirajoč se na namen romanov? G. pisatelj je dosegel svoj namen »seznaniti Slovence s preslavnim rojakom« in »odpreti oči zlasti tistim kmečkim očetom, ki imajo nadarjene sinove, toda jih ne dajo v šole.« Splošen namen mu je torej, da bi blažil srce, v nemal in poučeval narod. Zato bode rodila knjiga dober sad. Izpodtakljivo bi bilo le ravnanje Polonice in Nandeta, ako bi jih nekoliko ne izgovarjala sila; sicer pa je vsa ta razmera manj naravno zapletena. — V razgovorih o cesarju Jožefu II., o jezuitih in drugih tedanjih osebah je dokaj dobrih mislij, dasi pisatelj ni vsega najbolje pogodil.

Jezik je dokaj pravilen, domač; nekatere stvari, katere je obdeloval že naš list, bile bi se lahko popravile ali odpravile. Zlog je preprost, in zato je knjiga tudi narodu umevna. Kako govori ljudstvo: »na ali v Zagorici«, ne vem, pisatelj rabi oboje.¹⁾

Naša misel o tem romanu je — kratko izrečena — ta-le: Bedénkovo delo »Od pluga do krone« ne ustreza sicer vsem zahtevam pravega romana, in rekli bi mu lahko: pesniško olupšan življenjepis v obliki zgodovinskega romana, vendar se odlikuje z živahnim pripovedovanjem, z mičnimi slikami in v obče z zdravimi nazori.

Dr. J. Janežič.

»Obrtno spisje.« Sestavil Anton Funtek, c. kr. strokovni učitelj v Ljubljani. V Celji. Na-

¹⁾ Na nedostatnost, ki bi ne smela biti v zgodovinskem romanu, opozoril nas je dober prijatelj. „Gospod pisatelj razodeva, da v Moravčah, oziroma v Zagorici ni bil še nikdar, in da si ni kraja ogledal ni od daleč. „Krašnje“ ni prav nič treba vmes. S primerom povem: Ko bi kdo šel iz Ljubljane čez Krašnje v Zagorico, reklo bi se, da gre iz Ljubljane čez Dobrovo na Smarno Goro. Dalje je tudi za tistega, ki pozna kraj, smešno, da bi kdo iz Zagorice vozil s parom konj, ko še z voli težko kaj privlečejo. Zagorica ima tako lego, kakor če bi bila sredi Smarne Gore, ali v Poševem, ali v Zabukovju v gori sv. Jošta. Jaz si niti jezdit ne upam k sv. Križu (blizu Zagorice), pisatelj pa s „tajselnim“ vozi. Mlinov ni v Zagorici, doli ob Savi pač.“ — Največ čitateljev se pač ne bode izpodtikalo ob teh krajevni stvareh, zato i mi nečemo soditi preostro.

Uredu.

tisnil in založil Drag. Hribar. 1891. 8°. Str. 165. Cena karton. zv. 80 kr. — Splošno lahko rečem, da mi je čitajočemu ta knjiga prav tako ugajala, kakor se mi zdi tudi potrebna za obrtnika. Vsak stan ima dandanes več ali manj dolžnosti in prilike, da si pomaga z raznimi spisi, katere mu je treba spisati ali sestaviti. Zlasti pa velja to o obrtnem stanu, kateri si mnogokrat prav z dobro izdelanimi spisi ustanovi in ohrani srečo in uspeh pri obrtu. Zato je ta knjiga brez dvoma prav dober pomoček obrtnikom in zveden vodnik učencem obrtnih šol — kajpada, če je dovolj obširna in v posameznih delih zanesljiva.

Oboje smemo trditi. Različni spisi se tu razlagajo; pisatelj sam pravi, da je »mimo tega vanjo vzprejel vsa poglavitna določila o obrtnem poslovanju iz obrtnega reda, trgovskega zakonika in drugih zakonov, potem važnejše poštné in telegrafске propise.« Poslovna naznanila, poslovno dopisovanje, telegrami, listine, vloge pri uradih — vse razklada pisatelj kratko pa umevno, in pojasnjuje z vzorci. Posebno s poglavjem o vlogah misli g. pisatelj, da je dobro ustregel obrtnikom. Pač se jim utegnejo pripetiti slučajji, v katerih jim ne bode pomagala v poslovanju samo ta knjiga, a kar je takih čisto obrtnih stvari, tiste so pač v njej obdelane.

Bodisi, da sem premalo pazno čital, bodisi, da je knjiga vseskozi natančna: stvarnih napak nisem našel v njej. Saj je tudi težko med čitanjem na vsako malenkost paziti tako, da nikakor ne uide. Pač pa bode raba sama v posameznih slučajih pokazala, ali je tu pa tam kak pogrešek, in potem se bode dalo kaj opomniti, »da se knjiga izboljša, ako se iz nova natisne«.

Ker pravi pisatelj, da smo »... dosihdoh popolnoma pogrešali knjigo o obrtnem spisju«, utegnil bi kdo misliti, da v tej stroki sploh še ničesar nimamo. Praprotnikov »Slovenski spisovnik«, ki ga je izdala družba sv. Mohora l. 1879., ima tudi za to stroko marsikaj porabnega. n. pr. str. 79—101: »Razne vloge v obrtnijskih stvareh«, ako se na druge stvari v tej knjigi ne oziramo. Pisatelj je torej mislil pri tem (kar tudi omenja) najprej na šolsko knjigo; take res doslej nismo imeli.

Posebej in pohvalno je treba omenjati lepe, čiste jezikovne oblike, s katero se odlikuje ta knjiga. Vendar gledé na stalne izraze ne pretiruje purizma, ker rabi tudi tujke, ako so obče sprejete in znane. Ni pa s tem rečeno, da se vjemam z vsemi posameznostimi v besedah. Da bi bil propis bolj od predpisa, ne morem umeti; obojna beseda je prevod iz nemške: Vorschrift. Bolje, da rabimo čiste domačinke: zapoved, določba, ukaz, povelje. V našem listu se je g. J. M. nekje pošalil, da se bodo podpisovali tudi pod pisanci: in res rabi naš pisatelj stalno to besedo. No, ugovarjati mu naravnost ne bi hotel, ker se opira lahko na analogijo: poslanec, izvoljenec, krščenec itd., a opomniti že smem, da preveč vendar le ne smemo opirati se na ono pravilo, na katero se ozira pisatelj. Nečem segati jezikoslovcem v besedo, pa pomislimo le, da slovenščina primerno mnogokrat